

Werken van barmhartigheid - (1) De doden begraven

Lezing

Toen ik weer in het bezit van mijn huis gekomen was en mijn vrouw Anna en mijn zoon Tobias me waren teruggegeven, werd ter ere van mij op pinksteren, het wekenfeest, een feestmaal aangericht. Toen ik aan tafel ging en de vele gerechten zag, zei ik tot mijn zoon: 'Ga eens kijken of je ergens een arme, godvrezende volksgenoot vindt. Breng hem dan mee; ik wacht op je.' Hij kwam terug met de boodschap: 'Vader, op de markt ligt een volksgenoot van ons, die ze gewurgd hebben.' Ik liet de spijzen onaangeroerd, sprong op en droeg het lijk naar een schuurtje, waar ik het liet liggen tot zonsondergang. Thuis gekomen waste ik me en gebruikte in droefheid de maaltijd. Ik moest denken aan wat de profeet Amos gezegd heeft: Verkeren zullen uw feesten in rouw en al uw vreugden in gejammer. En ik kon mijn tranen niet bedwingen. Toen de zon was ondergegaan dolf ik een graf en begroef het lijk. Mijn burens maakten zich er vrolijk over: 'Hij ziet er niet eens meer tegenop, zijn leven op het spel te zetten; hij is al eens moeten vluchten, maar hij gaat gewoon door met doden begraven!'

Tobit 2,1-8

Toespraak

Beste vrienden

Zoals jullie weten heb ik een recent verlies te dragen. Ik ben hierin helemaal niet alleen. In naam van velen wil ik mijn ervaringen delen ... of beter: een reflectie op mijn ervaringen.

Ik ben me ervan bewust dat het onmogelijk is om ervaring af te splitsen van de interpretatie ervan. Hierin ben ik bepaald door een bepaald referentiekader. Ieder mens, iedere tijd, iedere generatie heeft zijn referentiekader én ook bepaalde blinde vlekken.

Het krachtige aan een 'traditie' (ook de verhalen, liederen en tekenen, waar we wekelijks rond samenkomen) is dat je wéét hebt van die blinde vlekken. Als je op een open (kritische én zelfkritische) manier met die traditie kunt omgaan tenminste. Het boek Tobit gaat ook over die blinde vlekken, de mussendrek in onze ogen (lees hierover het verhaal van Tobit verder...).

Tot dat referentiekader behoort de tekst die we daarnet lazen uit het boek Tobit. De dood wordt niet weggemoffeld. Een mens géén waardig afscheid geven is een afschuwelijk zonde ('zonde' in de betekenis dat het ons 'afzondert'). Waardig afscheid nemen van onze doden is een manier om 'recht' te doen. Als je dat doet ben je een boom aan de bron (zoals daarnet bezongen in Psalm 1).

Maar tot ons referentiekader behoren ook teksten als: "zal een dode jou zingen, heeft stof en as een stem?" en ook (uit de evangelieën): "Zoek hem bij de doden niet!" en "Laat de doden de doden begraven", "Hij is een God van levenden, niet van doden" ... "Wat staat ge daar naar de hemel te staren?"

Dood, afscheid, verlatenheid, gebrokenheid, pijn, verlies, ... het zijn taboe-onderwerpen.

Eenzijds wordt het onderwerp weggeduwd. Anderzijds wordt aan de dood te veel macht gegeven.

Uit het opstandig geloof van Thora en evangelie, ... leerden we met respectvolle en schroomvolle minachting met de dood (ook onze dood) om te gaan. Het leven als een voetbalwedstrijd met (als het een beetje meezit) verlengingen (zoals Patrick een week voor zijn dood zijn leven beschreef). Ironische minachting, maar geen cynisme: "Liefde sterk als de dood".

Iedere tijd, iedere generatie heeft zijn blinde vlekken.

In september kregen we, via de Liermailings, tot twee maal een oproep:

“Omdat we niet kunnen en willen geloven dat een mens van God en mens verlaten kan sterven en begraven worden (...) zijn we met een twintigtal mensen samen gekomen om van de eenzame uitvaart van een man, die een jarenlange gevangenisstraf uit zat, een bescheiden maar waardig moment te maken. Ook deze keer geen familie, geen kennissen die hem een waardig(e) afscheid(sviering) willen/kunnen geven.”

In de leraarskamer van mijn school werd er over gesproken. Bewondering voor wat daar gebeurde ... maar toch ook enige 'meewarigheid'. *“Heel mooi, maar heeft dit wel zin? Doe je zoiets niet meer voor je eigen gemoedsrust dan voor die mens zelf ... hij heeft hier toch niets meer aan?”*

Ik wist niet goed hoe te reageren. Achteraf was ik 'aangedaan' over deze reactie, geïrriteerd ook.

Dan voel je des te meer dat wij een tegengemeenschap aan het vormen zijn. Niet omdat we beter zijn (integendeel soms) ... maar omdat we weet hebben van onze blinde vlekken. Tegengemeenschap niet tot oordeel van onze lieve medemensen, maar ten dienst van ...

Als kleine gemeenschap (behorend tot een groter netwerk) stellen we ons soms de vraag: wat is de betekenis van onze gemeenschappen. Kunnen we wel een verschil maken?

We mogen onszelf niet opblazen. Een gelovige gemeenschap ontstaat waar mensen belijden dat wij God NIET zijn. Maar we mogen de dynamiek die vanuit deze belijdenis kan ontstaan ook niet onderschatten. Aanwezig zijn op plaatsen waar niemand graag aanwezig is, plaatsen waar niets te winnen is of te verdienen (gevangenis, eenzame begraafplaatsen, keukentafels, bushaltes, ...) is een klein maar krachtig teken.

Hoe heel anders dan die eenzame uitvaarten was de uitvaart van onze geliefden: Patrick, ook mijn (onze) liefste Aagje.

Ook hier moeten we niet teveel onderschatten wat onze gemeenschappen, groepen van enkele tientallen hier en daar, kunnen betekenen. Wat dit heeft betekent voor mij persoonlijk, maar ook voor het brede netwerk van mensen en groepen waar wij deel van uitmaken?

Bij het voorbereiden van Aagje's uitvaart konden we de valkuil van de idealisering vermijden. Vanuit een bijbelse nuchterheid voelen we geen nood om onze doden te mumificeren. Niet uitsluitend een eerbetoon, maar ook de donkere kanten van het bestaan mogen er zijn. Zoiets kan alleen vanuit het vertrouwen van een gemeenschap waar je je niet moet 'bewijzen'. Bij kwetsbare tekenen als brood en wijn komen we een liefdevolle Aanwezige op het spoor. We hoeven onszelf, met de dood voor ogen, niet op te blazen.

Ook het idee dat je belangrijke levensmomenten niet zomaar volledig mag commercialiseren is wel iets dat ook uit onze 'traditie' komt. Hierin maken we het verschil. De begrafenisondernemer (tegenwoordig uitvaartondernemer) heeft onmiddellijk duidelijk de boodschap gekregen wat zijn plaats was: dat was een dienende, ondersteunende rol!

Wij beslisten hoe Aagje ten grave zou worden gedragen! Geen voorgekauwde draaiboeken of formuleringen. Geen vreemde heren die het lichaam naar voor rollen,... maar gedragen worden door de dichtste kring vrienden.

Geen teksten uit een map vol standaard voorbeeldteksten, ... het gedachteniskaartje: een persoonlijk kunstwerk, met heel veel liefde ontworpen.

Eén telefoontje en een groep vrienden staat klaar om een echt en open ontmoetingsmoment na de viering te organiseren. Ik kan niet herhalen hoe dankbaar ik hiervoor ben. “Onbetaalbaar jullie vriendschap en trouw” (zinspelend op Ps. 36).

Wat of wie heeft me verder geholpen om alles in de weken en maanden na het afscheid ergens een klein beetje een plaats te geven (als dat al kan)?

Ik ben blij dat ik niet te beroerd ben geweest om af en toe te zeggen dat ik hulp kon gebruiken, ... dat ik het lastig had. Het mannelijke ego een beetje loslaten. Als ik het afgelopen jaar heb overleefd ... dat mag ik wel zeggen dan is het wel dankzij zeven vrouwen (voor de symboliek hou ik het op 7). Aagje kon er eens een tikje jaloers (en tegelijkertijd goedkeurend) op reageren dat ik met een aantal vrouwen wel een goeie band heb. Ik heb ook enkele goeie vrienden, zeker: zij waren er op de belangrijke momenten. Maar als het gaat over de diepste dingen, ook de pijnlijke dingen, dan zijn het toch vooral de vrouwen die overblijven. In het evangelie was dat ook zo toch?

Een goed uitgangspunt vond ik: laat maar komen wat komt. Als er tranen komen, dan mogen die er zijn. Als er een lach komt, ... dan is dat ook okee. (Een flauwe woordspeling of grapje moet je er van mij ook maar bijnemen). Er zijn geen regels hoe je je zou moeten voelen. Op het gevaar af in genderstereotiepen te vervallen ... maar hier hebben wij, als man, nog dingen te leren denk ik.

Een ander uitgangspunt: ... je mag klagen, kwaad zijn, je eens laten wegzakken, de deur achter je sluiten. Want, uiteraard, ben je slachtoffer van de willekeurige lot. Maar, je bent nooit énkél slachtoffer. Je kunt in (of ondanks) alles zin ervaren. En soms is dat ook een keuze.

Ik schreef, meer dan een jaar, een dagboek. In het begin dagelijks, wekelijks. Na een tijdje met ruimere tussenpozen. Ik stuurde de tekst (intussen ongeveer 40 bladzijden) naar een veertigtal mensen die dicht bij me staan. Dat is een actieve manier om het rouwen zélf in handen te nemen. Hier kreeg ik ontzettend veel van terug.

Verder heb ik al vele jaren de gewoonte om de dag te openen en af te sluiten met één of enkele psalmen. Die gewoonte heeft me ook geholpen. Nee, psalmen bidden... ze komen mij niet steeds uit het hart. Ik moet me er op toeleggen, vaak toch. Het is geen spontaan gebed dat uit mijn binnenste opwelt, maar eerder een weerbarstig brokstuk dat me is gegeven.

“Maar ik kan niet anders dan roepen: heb mij lief”

En ik vul aan: “Laat niet verloren gaan de liefde die me verbindt met onze lieve doden.”

Ik reciteer en leerde, doorheen de jaren, ook heelwat teksten uit het hoofd. Waardoor de teksten ook onderweg steeds op te roepen zijn. De keuze voor deze gewoonte, heeft me gesterkt in het afwijzen van het ‘énkel slachtoffer’ zijn. Ik ben niet alleen, niet in de ruimte en niet in de tijd.

*Dit ene weten wij,
en aan dit één houden wij ons vast
in de duistere uren:
er is een woord dat eeuwiglijk zal duren
en wie 't verstaat die is niet meer alleen*

(Henriëtte Roland Host)

Tommy Vandendriessche
De Lier, 28 oktober 2018